

Sosial kontakt og fellesskap er viktige elementer i menighetsdiakonien. Hvordan kan nettverksteorien være et nyttig redskap i å skape kontakt og fellesskap? La oss se nærmere på to eksempler, hvorav vi i det ene anvender teorien på gruppenivå, og i det andre på individuelt nivå.

BRUK AV NETTVERKSTEORI I MENIGHETSDIAKONIEN

Kari Stray Nordberg:

Legge forholdene til rette

Sosial nettverksteori består av en del begreper som sier noe om betingelsene for sosiale relasjoner, altså hva som skal til for at sosiale fellesskap oppstår eller eksisterer. Med kjennskap til denne teorien kan vi bedre legge forholdene til rette for at sosial kontakt kan oppstå eller styrkes.

”Et sosialt nettverk består av uformelle relasjoner mellom mennesker som samhandler mer eller mindre regelmessig med hverandre”, sier Finset (1986, s.9) i

sin klassiske definisjon av hva et sosialt nettverk er. I menigheten møtes mennesker i mange ulike sammenhenger og danner etter hvert sosiale nettverk av forskjellig kvalitet og styrke. Dette har man gjort i kirken så lenge kirken har eksistert. At det dannes sosiale nettverk er derfor ikke noe nytt for kirken. Det nye med nettverksteorien (i den grad den er ny for kirken) er at man får et begrepsapparat som gjør at man mer kan bli bevisst på de sosiale mekanismene og få større mulighet til å kunne velge hvordan ulike fellesskap kan etableres eller styrkes.

Nettverksarbeide på gruppenivå

La oss se hvordan nettverksteorien kan anvendes innenfor et diakonalt tiltak på gruppenivå. Kjært barn har mange navn, heter det. Slik er det også med det tiltaket vi skal se nærmere på. Det kalles bl.a. for trilletreff, lunsjtreff, foreldre-barn-gruppe. I korthet går det ut på at voksne og barn møtes til samvær på formiddagen. Hvor ofte de møtes, hva de samles om, o.s.v. varierer fra sted til sted. Vi kommer tilbake til dette senere. Behovet for dette tiltaket har vist seg å være påfallende stort. Årsaken kan være at foreldre (i all hovedsak mødre) og barn som er hjemme kan oppleve seg isolert, fordi nærmiljøet er tappet for andre voksne og barn som er hjemme.

Ytre kjennetegn ved nettverket

La oss forestille oss at vi befinner oss i en menighet som ønsker å starte opp med trilletreff. Noe av det første vi må spørre oss er hvem vi ønsker skal delta på dette trilletreffet. Er målgruppen de som går i kirken og som er

hjemme med barn på formiddagen, eller er det alle som bor i den geografiske menigheten uansett kirketilknypning som er målgruppen? I nettverksteorien er det begrepet **sammensetning** som her aktualiseres. Hvis man med dette tiltaket ønsker å være et tilbud for **alle** som er hjemme med små barn, det være seg norske og utenlandske (for eksempel innvandrere, flyktninger, asylsøkere), kirkegjengere og kirkefremmede, høyt utdannede og lavt utdannede, arbeidstakere (i permisjon) og trygdede, så får dette konsekvenser for PR- virksomheten, ressurstilgangen (materielle og personellmessige ressurser), målsettingen for tiltaket.

Hva slags sammensetning man ønsker trilletreffet skal ha vil si noe om hva slags **størrelse** man ønsker på dette treffet. Dette er et annet sentralt begrep i nettverksteorien. Med **størrelse** tenkes det på omfanget av nettverket, altså hvor mange personer som inngår i nettverket. Hvis lokalene er av en slik karakter at det bare er plass til noen få, hvem velges da ut som målgruppe? Kanskje

det er slik at man ønsker å starte med en liten gruppe og så se hvordan det fungerer? Hvem blir da i så fall invitert med?

Begrepene sammensetning og størrelse sier noe om hvordan nettverket ser ut, - ytre kjennetegn eller strukturelle trekk ved nettverket. Skal man starte opp et tiltak, legge forholdene til rette for at det kan dannes et nettverk, er disse begrepene sentrale. Skal man imidlertid analysere et fellesskap som allerede har eksistert en stund, kan det være andre begreper som i tillegg vil være nyttige. La oss kort se på disse:

Tetthet - sier noe om hvor mange i nettverket som har kontakt med hverandre. Maksimal tetthet eksisterer når alle kjenner alle. **Intensitet, intimitet, betydning** – innebærer at vi stiller spørsmål ved hvor viktige de forskjellige personene i nettverket er for den enkelte, hvem som står en nær og hvem som er mer perifer. **Sentralitet** – viser hvilket posisjon en person har i nettverket. Her er det gjerne snakk om såkalte nøkkelpersoner, altså personer med høy grad av sentralitet som binder sammen flere mennesker i nettverket. **Multipleksitet/ Unipleksitet** – forteller hvorvidt det knytter seg en (uni) eller flere (multi) roller eller funksjoner til en relasjon. En relasjon der man både er venner, naboer og i slekt er et eksempel på en multipleks relasjon. Multiplekse relasjoner regnes for å være sterkere, lettere å mobilisere og ha lengre varighet enn de uniplekse. Uniplekse relasjoner kan imidlertid gi større frihet.

Når trilletreffet har etablert seg og fungert en periode kan man danne seg et bilde av hvor mange som er blitt kjent med hverandre, om trilletreffet er et sted hvor folk treffer personer som er viktige for dem, om det finnes nøkkelpersoner blant dem som kommer, og om de som kommer også treffer hverandre i andre sammenhenger (som naboer, som familie, osv).

Resultatene av en slik analyse forteller oss om nettverket, fellesskapet, er slik vi hadde tenkt det skulle bli eller om noe skulle vært annerledes. Kanskje tettheten ikke er så stor, altså at få kjenner hverandre? Hva kan

det komme av, og hva kan man gjøre med det? – Slike spørsmål blir viktig å stille.

Kvaliteten i nettverket

La oss se på noen begreper som sier noe om kvaliteten i nettverket, også kalt interaksjonelle trekk ved nettverket. Det kanskje viktigste spørsmålet vi stiller oss her er: Hva er vi sammen om? Hva er innholdet i kontakten? Er innholdet viktig nok får det gjerne konsekvenser for hvor ofte vi møtes, hvor lenge kontakten varer, osv.

Innholdet i kontakten kan være så forskjellig. Kontakten kan være av emosjonell karakter, man utveksler kunnskaper og erfaringer, man kan gjøre hverandre tjenester og utveksle materielle ressurser (for eksempel låne ting), eller man har felles opplevelser/gjør ting sammen.

På trilletreffet blir det viktig å legge til rette for hva man ønsker at deltakerne skal være sammen om. Vil man at de skal dele kunnskap og erfaringer, så kan det være viktig å legge til rette for gruppesamtale rundt bordene i tilknytning til et tema. Kanskje man ønsker at deltakerne skal gjøre ting sammen, som for eksempel lage julepynt, gå på omvisning i kirkerommet, dra på en utflukt. På et trilletreff vil det også være naturlig å tenke seg at deltakerne har interesse av å gjøre hverandre tjenester, for eksempel passe hverandres barn, låne hverandre barneutstyr. Da blir det viktig å legge til rette for at dette lar seg gjennomføre. Når innholdet i kontakten mer er av emosjonell karakter er det naturlig å tenke seg at kontakten er blitt mer forpliktende, som mellom venner. Kanskje noen på trilletreffet etter hvert utvikler vennskap.

For at det skal dannes et sosialt nettverk må det være gjensidighet i relasjonene, spesielt om relasjonene skal ha en viss varighet. Dette kalles **retning**. Det er viktig at alle gir og får på dette treffet, at ikke noen bare blir givere og andre mottakere. Treffet trenger en god blanding av det formelle og det uformelle, at man gjerne har noe program for eksempel med en foredragsholder og at man har rikelig plass for den sosiale praten.

For at deltakerne skal bli kjent er det viktig at de treffes jevnlig. Hvor ofte man treffes sier noe om faktisk prioritering av tid (er kontakten viktig nok prioriteres den). Dette handler om **hyppighet**. Kanskje det er mulig å ha trilletreff hver uke? Eller hver fjortende dag? Eller i hvert fall en gang i måneden. Hvis det bare blir en gang i måneden er sjansen for å bygge nettverk mellom deltakerne vesentlig redusert. Er man bort en gang så blir det to måneder til man treffes, og det er sjelden når nettverk skal etableres.

Nå vil det variere hvor lenge foreldre er hjemme med sine barn. Mange har kun fødselspermisjon og er hjemme ett års tid. Det vil bety at det i løpet av ett år kan være svært mange innom treffet, for så å slutte igjen. Hvis målsettingen er at deltakerne skal knytte sosial kontakt blir det ekstra viktig å legge alle forhold maksimalt til rette for at dette kan skje. Da nytter det nok ikke å møtes bare en gang i måneden.

Noe av målet for treffet må være at deltakerne kommer igjen gang etter gang, og at de kanskje har fått nye stabile kontakter når de slutter. Dette handler om **varighet** i kontakten, om stabilitet. Varighet sier noe om hvor mye som er investert i kontakten, kombinert med hva innholdet i kontakten betyr.

For å bidra til stabilitet kan det være lurt å registrere alle nye og gjerne etterspørre dem om de har vært borte. Kanskje det går an å ha et vertskap som spesielt er opptatt av dette.

Stor mobilitet i et miljø kan bidra til at mulighetene for å bygge nettverk blir svekket. Mobilitet kan virke oppløsende på nettverk. For eksempel kan stor gjennomtrekk av folk i menigheten virke fellesskapsnedbyggende. Man investerer gjerne ikke så mye, når man vet at man selv eller andre skal flytte. Resultatet kan bli en veldig overfladisk kontakt. Det går ikke an å bare stikke innom et fellesskap og tro at det bygges på den måten. Fellesskapsbygging forutsetter en viss grad av stabilitet i kontaktene.

Så må man spørre seg: Hvordan kommer deltakerne

seg til treffet? Er det så kort vei at de kan gå? Eller tar de bussen? Har de bil? Eller er det slik at det må organiseres henting? Når vi stiller slik spørsmål er vi opptatt av nettverkets **tilgjengelighet**, hvor lett/vanskelig det er å treffes. Det er mange måter å opprettholde kontakt, både via telefon, brev, internett eller ved å treffes. Skal man etablere et sosialt nettverk forutsetter nok det i de fleste tilfeller at man treffes, og at kontakten så kan følges opp via telefon osv.

Når da foreldre og barn har kommet til treffet, er da lokalene møblert på en slik måte at de som kommer er tilgjengelige for hverandre? Finnes det lekekrok for barna, og er bord og stoler plassert slik at man får ansiktskontakt? Man kan sitte etter hverandre eller ved siden av hverandre deler av treffet for å høre et foredrag eller liknende, men det er helt nødvendig å sitte vendt mot hverandre om det skal oppstå kontakt.

Dersom man bygger opp et tiltak som er tilgjengelig, som er stabilt, som er et sted hvor man treffes jevnlig, som er preget av gjensidighet, og som et sted der deltakerne er sammen om noe som er viktig for dem, samt at fellesskapet har en ønsket sammensetning og størrelse - ja, da skulle det tyde på at forholdene er lagt til rette for at kontakt kan oppstå og nettverk etableres.

Individuelt nettverksarbeid

Vi skal nå se på hvordan nettverksteorien kan være aktuell som redskap for å styrke den enkeltes sosiale nettverk.

Nettverkskart

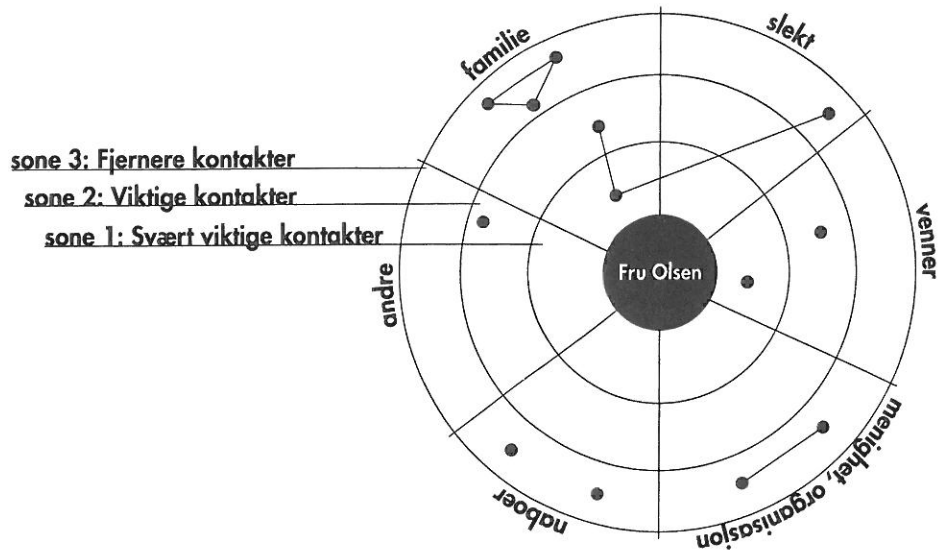
Det går an å tegne et kart som illustrerer en persons kontakter. Hovedpersonen befinner seg i sentrum av kartet og det lages ulike sirkelsoner rundt personen og utover i kartet. I disse sirkelene plottes inn de personer som hovedpersonen har kontakt med. For å sortere litt i kartet kan det lages ulike felt, der for eksempel personer som er i familie med

hovedpersonen plasseres i samme felt, personer som er kolleger med hovedpersonen plasseres i et annet felt, personer som er vedkomendes venner plasseres i et tredje felt, o.s.v.

Så kan det trekkes linjer mellom personer som er plottet inn i kartet, dersom disse personene har kontakt med hverandre. Strekene illustrerer hvor tett nettverket er.

La oss se på hvordan vi kan bruke nettverkskartet i arbeidet i menigheten. Sett at vi har fått kontakt med fru Olsen på 70 år som er ensom. Vi kan spørre om fru Olsen kan lage et **nåtidskart**: Hun tegner inn de kontaktene hun har pr. i dag. Enten gjør hun det selv i samarbeid med oss, eller vi gjør det underveis eller etter samtalen med fru Olsen. Nåtidskartet viser sannsynligvis få personer i nettverket. Vær oppmerksom på at det kan være følelsesmessig vanskelig å lage nettverkskart! Mange minner kan dukke opp, konflikter i forhold til andre kan avdekkes, savn av personer kan gjøre seg gjeldende o.s.v. For øvrig kan kartleggingen i seg selv virke bevisstgjørende, hvilket i sin tur kan føre til en fornyelse av relasjoner i nettverket.

Illustrasjon av fru Olsen sitt nåtidskart:

Så kan vi lage et **fortidskart**, og da spør vi fru Olsen om hvem hun hadde kontakt med tidligere, for eksempel for ca. 10 år siden. Hva har skjedd med nettverket? Hva har skjedd med de og de relasjonene? Finnes det noen relasjoner her som det går an å revitalisere? Å tegne et fortidskart kan virke mobiliserende på gamle kontakter. Så lager vi et **framtidskart**. Hvordan ønsker fru Olsen å ha det? Hvem ønsker hun kontakt med? Kanskje det er personer fra fortidskartet som hun ønsker mer kontakt med, kanskje det er et miljø hun ønsker mer kontakt med, for eksempel personer som hører til eldretreffet i menigheten.

Nå gjelder det å legge opp en strategi for hvordan fru Olsen sitt nettverk kan forbedres. Live Fyrand lister opp 5 strategier (Sosialt nettverk, 1994 s.190): Vedlikehold, utvidelse, utdypning, redefinering og sanering:

Hva må fru Olsen gjøre for å vedlikeholde de kontaktene hun allerede har? Hvilke nye personer/hvilket nytt miljø ønsker hun kontakt med? Er det noen i nettverket som er litt perifere og som hun ønsker å utdype kontakten med? Har hun et dårlig forhold til noen, slik

at hun trenger å redefinere kontakten? Kanskje kontakten er så dårlig at den må saneres?

Strategiene henger sammen. For eksempel vil det være aktuelt å skulle utvide nettverket, dersom sanering er nødvendig. Man kan ha ulike strategier gående parallelt i forhold til ulike personer i nettverket.

Besøkstjeneste og nettverksarbeid.

Tradisjonell måte å tenke besøkstjeneste på har vært at ensomme mennesker får besøk fra en i menigheten med jevne mellomrom. Det bør fortsatt finnes en slik diakonal tjeneste i menigheten. Men vi trenger flere strategier. Fru Olsen er en slik person som trenger besøk. I stedet for straks å koble en besøkende til henne kan vi ta utgangspunkt i hennes eget nettverk, som beskrevet ovenfor. Gjennom kartlegging av hennes nettverk kan vi se hva hun egentlig trenger, om hun trenger å vitalisere etablerte kontakter, eller om hun trenger å supplere nettverket.

Den tradisjonelle besøkstjeneste kan bli en del av det personlige nettverket for en person. Overfor fru Olsen kan vi ha ulike strategier: Samtidig som det jobbes med vedlikehold og utdypning, er det nødvendig med en utvidelse av nettverket. En besøkende kan representere en slik utvidelse. Besøkeren kan selv bli en viktig relasjon for fru Olsen, eller besøkeren kan være den som forbinder fru Olsen med nye miljøer, for eksempel eldretreffet. Besøkerens oppgave kan være å følge fru Olsen til eldretreffene.

Innenfor nettverksarbeidet blir det viktig at den gjeldende person blir den bestemmende person i forhold til eget nettverk. Spørsmålet: "Hvem vil du ha besøk av?" blir sentralt, og ikke som i tradisjonell besøkstjeneste: "Ønsker du at en besøkende fra menigheten kommer?"

En soknediakon fortalte en selvopplevd historie som illustrere dette poenget. Diakonen kjente en ensom dame, og hun spurte henne hvem hun ønsket besøk fra. Hun svarte at hun gjerne ville ha besøk fra kassada-

men på Samvirkelaget, for hun virket så hyggelig. Soknediakonen spurte (på en ordentlig måte) denne kassadamen og fortalte sammenhengen. Og kassadamen ble en ny kontakt for den ensomme personen. Poenget er at den ensomme ble spurt først om hvem hun ville treffe, - fikk selv være aktiv deltaker i utvidelse av eget nettverk.

Individuelt nettverksarbeid kan brukes i mange sammenhenger utenom å avhjelpe ensomhet. Poenget er å lære seg dette redskapet og kunne bruke det i de aktuelle sammenhenger som dukker opp i menighetsdiakonien.

Litteratur

Finset, Arnstein: Familien og det sosiale nettverket. Oslo: Cappelen 1986.

Fyrand, Live: Sosialt nettverk. Oslo: Tano 1994

Møre bispedømmeråd: Foreldre/born grupper. 1994